

Emlékeim mezsgyéjéről

Deák Ferenc

Gyermekrajzokról és magamról

A minap egyik ismerősöm azzal állított be hozzám, hogy a gyermekrajzokról ír érettségi dolgozatot, s megkérdezte, szolgálhatok-e néhány apró részelettel, akár a saját gyermekkori élményeim közül is, ami a rajzolást illeti. Számára sürgős volt az ügy; én tagadólag ingattam a fejem, hirtelenében igazán semmi érdekesebb eset nem jutott eszembe. Ismerősöm azóta már át is adta dolgozatát, s napi-rendre tért az ügy felett, de énbennem talán a magammal szembeni elégedetlenség vagy valami fürkésző kíváncsiság állandóan motoszkált, keresgélt... Gondolataim, köznapi teendőimet cserbenhagyva, egyre sűrűbben kalandoztak vissza az otthoni tanyaudvarra meg nagyapámék hatalmas gazdasági udvarára, telkére. Most úgy határoztam, hogy éppenséggel véget vetek e rendellenességnek, belső nyugtalan-ságnak, amit ismerősöm akarata ellenére ébresztett bennem kérésével.

Hol is kezdődött az egész?

Akkor-e, amikor első elemista voltam? ... Kis tarisznyás, tanyai gatyás. Amikor az első padban ülő Juliskába szerelmes lettem: május végén ropogós cseresznyepárt akasztott fülére. Juliskát csak úgy vihettem magammal, hogy megrajzoltam. De mert egy pillanatig sem kételkedtem rajzom élethűséggel felérő tökéletességében, veszélyesnek találtam megrajzolni Juliskát egészben. Így született meg első szerelmem legkülönösebb „portréja”, csak a fülét rajzoltam meg (kiflire

hasonlított vagy uborkára), s odasikerítettem rá a ropogós cseresznye-függőt.

Vagy talán említésre érdemesebb egy hatéves korombeli kis affér... Öregapám kemény kötésű ember volt. Vasárnaponként velem mentem a templomba. Szombat este betalpaltam a tanyáról, s az öregeknél meleg víz várt meg egy cserépdarab. Azzal súroltam, dörgöltem lábam, kezem szép piros-tisztára. Öregapám kipödörte a bajszát és valami fekete krétával kente be. Így igyekezett arcnak erősen őszi, egyetlen ékességét restaurálni. Alvás előtt ki is kötötte. (Én addig acsarkodtam, míg nekem is orrom alá kötött egy zsebkendőt.) Egy vasárnap reggel elcsentem a fekete krétát.

Intettem az utcabeli gyerekeknek, hogy húzódjanak vissza a prédikáció alatt a karzat előcsarnokába.

Húsz kis bajszos bohóc bukdácsolt szét istentisztelet után sírva, bőgve a megbotránkozott szülők, nagyszülők előtt. Egyiknek-másiknak még a homlokán is szép pödört bajusz ékeskedett. Azután, mivel öregapám jól elzárta a bajszfestéket, rengeteg bajszos embert rajzoltam. Csak a bajusz miatt született meg ez a rengeteg ünneplős falusi figura. Megtelt velük a tanya, a tanyaudvar, az őszi szél simította utak pora, a szomszédok tanyájának falain kopogtattak be. A nagyszülők telken is akadt belőlük garmadával. S öregapám, a bajszos, ha elpáholt is — büszke volt rám. Éreztem. (Idefűzöm még: nem ütöttem rá. A mai napig sem sikerült valamicske bajszot növesztenem, oly ritka.)

Még egy szomorú eset is ide botorkál emlékeim mezsgyéjéről. Sarlachban feküdtem a tanyán, s a ritka látogatókat is elűzte az ajtón örökdő sárga nyomtatvány: Vigyázat, ragályos beteg van a házban! Ősz volt, apaméknak ezer dolguk akadt kinn a földeken meg a jószág körül. A bátyám háború előtti képes újságokat adott, s én megismerkedtem a régi magyar futballcsapattal. Sárosival az élen. Amikor kiböngészttem mindent, rajzolni kezdtem az izgalmas mérkőzések jeleneit. Kigondolt csaták voltak ezek, s a figurák mozogtak, rohantak. Itt egyiknek lábát sikerült csak lerajzolnom, de akkor a játékos már futott, s a fejét a füzet sarkában rögzítettem. Amott a másiknak kezét rajzolhattam meg, mert futott, rohant, s cipője már a kapu előtt rúgott vesztette el a mérkőzést, vagy mert két-három játékosomnak eltört a papiroson, s az isten tudja, miért: de sírtam. Talán mert az én csapatom vesztette el a mérkőzést, vagy mert két-három játékosomnak eltört a lába, mert a kapus szíve leszakadt, olyan erős labdát fogott melre.

A tragédia ott hevert a papiroson, nagyszerű összevisszaságában, amit én, csak én értettem meg, aminek rendjét csak én éreztem hajszálnyi pontossággal.

És sorakoznak most már a történetecskék, s azt hiszem, jobb is, hogy csak most jutnak eszembe, ki tudja, ismerősöm pedagógus szemében milyen színben csillannának föl, s végső fokon az egésznek semmi, de semmi köze nincs ahhoz, amit ma csinálók, amin ma dolgozom. Vagy legalábbis a kettő közötti kapcsolat egész más, mint azt bárki is gondolná.

De erről talán más alkalommal...

Angelus

A garádics legtetejében álltam s kiabáltam: Tudd meg, hogy meghalok most mindjárt, tudd meg, hogy nincs többé kisöcséd. Nincs többé! Meghalok! Ide nézz, erre a kötélre akasztom fel magam!

S hullottak alá a könnyeim, zuhogtak le a mélybe, ahol ő, a bátyám álldogált zsebre dugott kézzel. Hol mosolygott, hol megelkomolyodott s nagyokat nyelt.

— No gyere le már, gyere le a padlásról, mert megverlek, no gyere, gyere! Mi bajod neked egyszerre, hogy föl akarod kötni magad?

Hallottam, hogy valaki kinn a tanyaudvaron kinyitja az ártézi csapját.

Valaki jött. Valaki iszik.

Lenn állt a bátyám s nekidőlt az ajtófélfának. Hallgatott.

— Tudd meg, hogy mindjárt meghalok — visítotam le rá, de ő csak állt, lehorgasztott fővel, végtelenül szomorúan. Talán rájött, miért akarok meghalni, talán eszébe ötlött, hogy én is bolondul szerelmes vagyok Viktorkába, Viktorkába, a szomszéd tanyáról... Hogy én is szerettem volna megcsókolni úgy, mint ő, amikor Viktorka szája tele volt mézédés görögdinnyével. De én még kicsi voltam, gyerek voltam, kicsi kis gyerek, s Viktorka, a nagy szemű, testes lány csak ette teli szájjal, nagy teli szájjal a görögdinnyét és a bátyámat csókolgatta. Én ott duzzogtam a lábuknál s a pörgettyű tarka szoknyáját néztem, néztem. Akkor valamelyikük egy kivájt fél dinnyehéjat borított a fejemre s nevettek.

Kinn a tanyaudvaron elzárták a csapot.

Valaki itt volt, valaki eloltotta szomját s megy.

Esteledik.

Hátamat a padlás különös sötétje csiklandozta végig. Visszafordultam. Néztem a homály arcába.

A halomba öntött búza sóhajtott. Odébb az árpa meg a rozs... Emitt a vasdarabok, fogaskerekek, rozsdás kaszapengék s a széttaposott, kőkeményre száradt bocskorok illeszkedtek össze az éjszaka különös gépezetévé.

Készülődött a padlás.

Lenn az ajtóban állt a bátyám lehorgasztott fővel. Lábához dorombolva dörgölődött a macska, aztán odajött mellé a Bundás, a Tisza meg a kis Rajna...

A tyúkok hazatérő beszélgetését hallottam. A gödör szélén megszólaltak, esti imájukba kezdve, a békák.

Egyszerre oly sokan voltunk a tanyán, oly sokan, s szívünk megtelt valami határtalan nagy békességgel, s ezért a békességért egy hosszú napig harcoltunk — mindnyájan külön-külön.

A rét kisgyermekei

Picinyek voltunk, akár a kisnyulak, utaink rövidek, értelmetlenek, akár csak szagatott beszédünk is. A roskatag tanyák szültek bennünket minden reggel újra, s mi peregtünk ki a harmatos fűre. A bundá-

sok nagy meleg nyelvükkel mosdattak bennünket. Így növekedtünk, így tanultuk meg egymás nevét, így találtuk meg egymáshoz vezető utainkat, s így fedeztük fel az édes gyökereket is. Május reggeleken akácvirágot csámcsogtunk. A szép fehér virágfüzéreket Miska tépte az országúti akácmenyasszonyok friss kontyából.

Miska! Miska!

De az út menti mályvapogácsákat nem ő toltá orrunk elé, arra mi bukkantunk rá. Órák hosszat gyűjtöttük a picurka pogácsákat, hogy aztán a kőrisfa bőséges hűvösében hasra fekve, viháncolva rágcsgáljuk az istenadta íztelen „gyümölcsöket.” Azt hiszem, Palkóék kunyhója körül álltak strázsát az egybeölelkező szentjánosbogarak. Nagy, hosszú tüskéikkel lágy kis kezünket keresték, ha kenyér, szentjánoskenyér után motoztunk ölükből. Palkó gyönyörű szép nővére tanított bennünket valamire: Tépj le egy ilyen páros levélszárát, jó hosszút, s aztán csipegedd a leveleket, de fölvaltva, hol jobb-, hol baloldalt, s minden levél után kérdezd meg: szeret vagy nem szeret — ami sorra jön.

Hangzott a rét. Mi kérdeztünk fennhangon: Szeret? Nem szeret? De senki sem válaszolt.

Csak esténként, ha szürkületig nyúlt kíváncsiságunk, csak harmatnulláskor kérdeztünk vissza bennünket saját hangunkon a csatornapart.

*

Mint vénemberek csuklói körül az örökké szivárgó seb, úgy maradt a szelídített rét lapályaiban néhány gyógyulni nem akaró mocsár. Komor törzsű, füstlombú füzek állták körül őket, s közepükön a víz föl-fölbuggyant, mintha valami sokáig fuldokló feküdt volna lenn a mélyükön. Minden buggyanás után körben hullámok kergették szét egymást, s a mi kis arcunkon csúnya ráncok táncoltak.

Lajoska egy reggel fejest ugrott a mohó vízbe. Vagy beleszédült. Lajoska a víz tükrében látta meg a part menti egyetlen nyárfa ágáról lelógó embert. Nézte egy ideig, hogyan táncoltatják a hullámok az akasztottat, aztán észbe kapott, fordította arcát az égnek, s kereste tekintetével azt az ijesztő, imbolygó alakot. De akkorára már bukott is, bukott a vízbe Lajoska.

Hosszú dorongokkal tologatták hirtelen meghízott testét a partra, az összefutott parasztok.

Ott ballagtunk mindnyájan a gyönyörű szép halottaskocsi mögött. Ünnepszámba ment, hogy ez a szép hintó kijött a tanyák közé. Pici lépteinkkel kicsipkéztük a szokatlanul keskeny vonalakat, a gyászokocsi kerekeinek nyomát. Szinte robbantak lépteink a forró, kövér porban.

„Miért temetik be Lajoskát földdel? Lajoska még Pistát se tudta lebirkózni. Lajoska sohasem bír kimászni ebből a mély árokból. Hallják-e? Lajoskának olyan gyöngye kis keze van.”

Mi játszodoztunk tovább, teltek a napok, földimogyorót szedtünk az ugaron, meg valami virág kelyheiből szippantottuk az édes, mézédés porokat. Mint kicsi méhek röpdöstünk a dűlőkön. Keringtünk. Hol egész a pacsírták egy helyben akadt dalág, föl, az ég közepéig. Hol mélyen le a vakondok, hörcsögök országútjain, a meleg fészkekig.